

Druhý život Mistra Jana Husa a husitství v české a světové hudbě – revoluční rok 1848

VIKTOR VELEK

Studie navazuje na text s podobným názvem, tj. *Druhý život Mistra Jana Husa a husitství v české a světové hudbě v letech 1800–1848*. Byl publikován v Musicaliích v roce 2015 v souvislosti s 600. výročím upálení Mistra Jana Husa¹ a lze ho vzhledem k tomuto pokračování zaměřenému na rok 1848 považovat za „1. díl“. Vývoj v období 1800–1848 tehdy mj. zahrnul hudební zpracování látky pojednávající o obléhání německého města Naumburg husity a vznik Krovovy pseudohusitské písně *Těšme se blahou nadějí* – v případě obou látek byla v zájmu zachování kompaktnosti představena mimo chronologii rovnou i retrospektiva jejich vývoje v druhé polovině 19. století. Zbytečným opakováním by byl také popis rozsáhlosti tématu, potenciálu jeho výzkumu a bilance jeho dosavadní muzikologické reflexe, ze stejného důvodu zde v pokračování chybí rovněž nástin metodologických východisek, problematiky klasifikace repertoáru či terminologie. – Cíl tohoto pokračování však zůstává stejný: na základě co největšího množství relevantních hudebních památek (tentokrát vzniklých v souvislosti s revolučním rokem 1848) pokračovat v podrobném sledování hudebního vývoje druhého života Jana Husa a husitství. Návaznost obsahové linie, ale i formy zpracování jsou podpořeny zachováním systematiky číslování kapitol a podkapitol:

Druhý život Mistra Jana Husa a husitství v české a světové hudbě v letech 1800–1848

I. K metodologii zpracování tématu

II. Období 1800–1848

II a. Vzpomínka na obléhání Naumburgu

II b. Těšme se blahou nadějí...

II c. První husovské oratorium o českém reformátorovi... zkomponoval Němec

II d. Jan Hus a husitství ve skladbách (nejen) moravských skladatelů

II e. Husitství v tanečním rytmu

1) VELEK, Viktor: *Druhý život Mistra Jana Husa a husitství v české a světové hudbě v letech 1800–1848 / The Second Life of Master Jan Hus and Hussitism in the Music of the Czech Lands and Around the World from 1800 to 1848*, Musicalia, roč. 7, 2015, č. 1-2, s. 119–132 (česká verze), s. 133–149 (anglická verze).

© 2017 Viktor Velek, published by De Gruyter Open. This work is licensed under the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-NoDerivs 3.0 License.

Druhý život Mistra Jana Husa a husitství v české a světové hudbě – revoluční rok 1848**III a. Revoluční písně aneb „Národ zas přilne k národu“****III b. Zpěvníky****III c. Divadlo****III a. Revoluční písně aneb „Národ zas přilne k národu“**

Rok 1848: osudová osmička a dějinný milník, rok ve znamení barikád, gard, deputací, sněmů, demokratizačních požadavků, počátek rozkolu mezi česky mluvícím obyvatelstvem a českými Němci... Rok, kdy český národ hledal ideu, o níž opře svůj následný emancipační boj. Zatímco idea Kollárovovy slovanské vzájemnosti byla v českém jazykovém prostředí přijata takřka bez výhrad, naopak hledání opory v české historické tradici husovské a husitské rozdělovalo společnost hned od počátku a v jistém smyslu ji rozděluje dodnes.

V revolučním roce společnost vkládala naděje do různých historických postav. Jednou z nich byl hlavní zemský patron, kníže svatý Václav.² Určitá část revolučních písní se vztahuje přímo k němu – patrně nejznámějším příkladem je tzv. **Píseň starého mládence** (incipit: *Slyšte, bratři! Co se stalo, přehrozná to věc*).³ V jejím závěru zaznívá mj. tato sloka:

Od Strahovské brány dolů až krev poteče,
až se národ český za vlast pustí do seče,
pak že svatý Václav na svém bílém koníku,
ku pomoci přijde Čechám s vojskem z Blaníku.

Přestože krev tekla, tak patron na pomoc nepřijel, Blaník se neotevřel a vojsko, které zde doposud podle staré legendy mělo spát a probudit se až ve chvíli největšího ohrožení země, z něj nevyjelo... Porážka revoluce a vystřízlivění z euforie vyústily v to, že patron začal ztrácet potenciál ideového programu české emancipace. Nebyl to proces náhlý, ale pozvolný. Pokroková část národa přestala věřit v bájnou historii zosobněnou hrdinou spíše mýtickým než reálným – obraz knížete sv. Václava byl navíc úzce spjat s katolickou církví a panovnickým rodem, který ho ve snaze posílit legitimitu své vlády začlenil do pietas habsburgica (pietas bohemica).⁴ Církev oponovala liberálnímu názoru, že „upřímný český vlastenec nemůže být dobrým katolíkem“. Např. vyšehradský kanovník Václav Svatopluk Štulc (1814–1887) ve své argumentaci pro soulad mezi pravým vlastenectvím a katolickou

2) VELEK, Viktor: *Die Sternstunde der familia sancti Wenceslai. Zur Rolle der St. Wenzelschen Musiktradition im Jahre 1848*, in: *Musik und Revolution. Die Produktion von Identität und Raum durch Musik in Zentraleuropa 1848/49*, ed. Barbara Boisits, Hollitzer, Wien 2013, s. 263–276.

3) Alternativní názvy:

Nová píseň o rytířích z Blaníku jak se v noci na 16. května 1848 v Praze ukázali – Stará píseň o zjevení sv. Václava a vojska z Blaníka na Václavském náměstí v Praze

4) TANNER, Jan Bartoloměj: *Swatá Cesta Z Prahy do Staré Boleslawě, K Neydustogněgssj Rodičce Božj Panně Maryi: Čtyřidcýti a čtyrmi krásnými Stawuňky, podlé počtu Litanje Lauretánské Tytulů, gegjmi Obrazy v Čechách slawněgssjmi ozdobená: Ale před tjm dáwno S°. milého Wáclawa, Dědiče Českého na Smrt obgezdem, a potom Téla Přenessenjm poswěcená: Nynj také malowánjm Žiwota, a Zázraků geho okrásslená. Znowu Wytisstěno w Praze: w Karolo-Ferdynandowé Ympressy w Kollegy Towaryšstwa Gežjssowa w S. Kljmenta, 1692. Na s. 44 rodkmen Habsburků počínající Bořivojem a Ludmilou.*

církví sahá i po svatováclavském chorálu jako písni, která je pravým opakem „krvavé Marsellaisy“:

Naši otcové nepotřebovali strašlivé Marsellaisy k rozněcování vlasteneckého citu svého: jim dostačoval prostý a hluboký hlahol neocenitelné Svato-Václavské; [...].⁵

Podobný postoj měla velká část katolického kléru pochopitelně i k husitskému chorálu *Ktož jsou Boží bojovníci*. Austrokatolicismus, posílený uzavřením konkordátu mezi Vídní a Svatým stolicem (1855), se stal opozicí vůči té části národního hnutí, která svůj program opírala o tradici husovskou a husitskou a z ní odvozovala vzor pro kolektivní národní politiku a český národní zájem. Tedy v tématu historicky reálném a dostatečně romantickým. Meče, štíty, boj, vzdor, pěst, krev, vlast, český lev, síla, svoboda... to vše se stávalo atraktivní ideovou emancipační oporou. Už jen samotný výskyt těchto slov vzbuzoval touhu identifikovat je s husitstvím, ostatně to je případ v 1. díle zmíněné Krovovy pseudohusitské písně a mnoha dalších označovaných jako *Husitská*.⁶

Jiná skupina revolučních písní je kombinací svatováclavského a husitského prvku a dokládá zmíněné pozvolné překrývání tradic. Znáмым příkladem je ***Nová píseň o konstituci a o přibězích, které se staly v Praze a ve Vídni k dosažení jejímu v březnu 1848*** (incipit: *Hvězda vychází, nad Čechy září*).⁷ Zazněla např. 28. 2. 1848 na Sousedském báli v sále Svatováclavských lázní (Wenzelsbade) v Praze. Podle znalce blanické tradice Radko Bílka ji výrazně proslavil farář na Hrádku, vlastenec, topograf a historik Antonín Norbert Vlasák (1813–1901), „který sám s pýchou se zval rytířem blanickým, když zavítal do družné společnosti, nejraději si zanotoval píseň o Blaníku.“⁸ Zde vybrané verše dokládající syntézu dvou různých tradic:

[...]

Kdož nám zdolá naši českou zem,
když sv. Václav jede s praporem?!

[...]

Den se rozednívá, Blaník se otvírá,
budí reky české ze sna vzhůru.
Vlastenče Žižko! vstaň a pohleď sem,
oslavíš naší svatou českou zem.

[...]

kdo nám odolá, nad naším vrahem,
když svatý Václav jede s praporem.

5) ŠTULC, Václav Svatopluk: *Vlast a církev čili Může-li vlastencem býti katolík?*, Katolický spolek tiskový, Praha 1870, s. 59, 60.

6) Bylo jich vícero, takže ve zpěvnících nacházíme i dodatečná číslování (např. *Husitská I*, *Husitská II*) a při identifikaci je nutno doplňovat textový incipit.

7) Synonymními názvy této „časové písně“ jsou *Sláva Čechům* nebo *Čechů sláva*.

8) BÍLEK, Radko: *Blaník v umění I. Blanické literární zajímavosti*, vlastivědný časopis Pod Blaníkem, roč. 6 (28), 7. samostatná příloha, Vlašim 2002, s. 36. NAVRÁTIL, Michal: *Proroctví, písně a básně o Blaníku*, Emil Šolc, Praha 1912 (1918), s. 52. VÁCLAVKOVÁ, Jaroslava: *Písně roku 1848*, Svoboda, Praha 1948, s. 136, 137 (přetisk originálu nadepsaného *V Praze 1848. Tisk. K. Vetterla, vedení Fr. Grolla, J. Buncman*).

Blanická píseň je dílem z okruhu sympatizantů barona Karla Drahotína Marii Ignáce Villaniho (1818–1883), zemského vojenského velitele pražského sboru Svornost (Svatováclavské bratrstvo). Při jedné ze schůzek této společnosti složil mladý básník z Divišova Hynek Veselý (1825–1853) text na nápěv oblíbené písně *Horo, horo, vysoká jsi*. Dvanáct dochovaných veršů otiskl Bílek s doplněním, že to bylo „[...] autorovo mládí, které nemělo zábrany a postavilo v Blaníku vedle sebe Sv. Václava, Jana Žižku i Mistra Jana Husa.“⁹

Horo, horo, vysoká jsi, všem věrným Čechům svatá jsi!

Ty jsi plna bohatýru, padlých za vlast a za víru.

Na komoni svaté kníže prapor skvoucí pne do výše,

za ním Boží bojovníky otec Žižka staví šiky:

kněz jim žehná, oni klečí k svatě ozbrojené seči.

Aj! Toť Mistr, kněz vojínu, jehož popel plyne v Rýnu.

Bílkův názor jen potvrzuje známou skutečnost, že zájem o husovskou a husitskou tradici jevila především mladá generace. Toto zobecnění je dobře patrné na pozdější historické i hudebně-historické recepci, která vytěsnila výjimky na okraj. Příkladem může být dvojice skladeb ze studentského prostředí roku 1848: pro klavír složený a Svatováclavskému bratrstvu (Svornosti) věnovaný *Svatováclavský pochod Václava Bohumila Michálka* (1824–?)¹⁰ v pozdější recepci dramatických událostí zcela zastínila *Píseň svobody* z pera Josefa Jiřího Kolára (1812–1896), zhudebněná **Bedřichem Smetanou** (1824–1884) jako strofická píseň. Manifestace politických a národních ideálů husitství je v ní jednoznačná. A nejen v ní, ale i v mnoha dalších, často anonymních „časových písních“ s politickým obsahem.¹¹ Např. v *Písni husitské*, v *České marseillaise* Františka Xavera Hory, v společenských a sokolských zpěvnících hojně zastoupené písní *Slunce vstává nad Tábořem*, z lože vstává Žižka lev, která je přičítána tábořskému učiteli Antonínu Svatošovi (1777–1850), významnému tvůrci Husova kultu.¹²

Při studiu textů písní je třeba hledat i náznaky husovského a husitského prvku. Např. v ***Písni barikádní*** (incipit: *Ještě naše slavná Praha stokrát Vídeň předčí*) zaznívá úryvek o „svatých bojovnících“, kterými mohla společnost rozumět husitské vojsko:¹³

[...]

Pod praporem hoši smělí

s puškou smrtinosnou,

9) BÍLEK, op. cit. v pozn. 8, s. 41.

10) ČERNUŠÁK, Gracian: *Michálek Václav*²⁾, in: Československý hudební slovník osob a institucí, II. díl (M–Ž), Státní hudební vydavatelství, Praha 1965, s. 91. VELEK, Viktor: *Die St. Wenzelsche Musiktradition von ihrem Anfang bis 1848*, disertační práce, Universität Wien 2008, s. 294.

11) Dobrý vhled do spektra husitských prvků v písních roku 1848 podává Jaroslava Václavková – VÁCLAVKOVÁ, op. cit. v pozn. 8. Zde např. *Hej, chlapi, na frajšáry* (s. 71), *Válečná píseň* (s. 73), *Při víně* (s. 75), *Sláva vlasti* (s. 81), *Píseň husitská* (s. 90), *Čechů sláva* (s. 136), *Česká Marseillaise* (s. 146).

12) MALÝ, Jakub: *Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za poslední půlstoletí. Část třetí: návrat k absolutismu*, J. Otto, Praha 1883, s. 123. THIER, Josef: *Staré domy a rodiny tábořské. Na památku založení města před pěti sty léty. Díl druhý*, Spořitelna města Tábořa, Tábor 1920, s. 711, 756.

13) BÍLEK, op. cit. v pozn. 8, s. 38. Text též NOVOTNÝ, Miloslav: *Letáky z roku 1848*, Nakladatelství ELK, Praha 1948, s. 240, 241.

„Zahynouti nedej“ pěli
 mezi střelbou hroznou.
 [...]

 My jsme mladí předchůdcové
 svatých bojovníků,
 o nichž nás teď baví snové
 v zakletém Blaníku.

III b. Zpěvníky

Často zmiňovaným hudebním pramenem pro písně roku 1848 jsou jednohlasé zápisy ve *Zpěvníku Slavie*.¹⁴ Ten je především dokumentem atmosféry Slovanského sjezdu, avšak velký význam má i pro tehdejší recepci husitství. Zpěvník obsahuje čtyři takto zaměřené písně, nicméně až třetí a čtvrtá obsahují jednoznačné husovské či husitské prvky:

s. 3 a 4 – **Husitská I** (incipit: *Kdo slávy syn, pozdvihni z prachu těmě*). Její bojovný a burcující text volá po hrdinství, vlastenectví, svatém právu, krvi, potření nepřátel, zbavení se otrockých pout, hanobí odrodilce, volá po jednotě Čechů a Moravanů. Zde pro ilustraci refrén:

Hrr na vraha, hrr na vraha! Meče krví napojme,
 sypmež na ně strach, ustelme jim v prach,
 dravcům hojné hody nastrojme,
 hody nastrojme, nastrojme.

s. 4 a 5 – **Husitská II** (incipit: *Naděje se vyplnily, vrátily se zlaté časy*). Jedná se o dobře známou a již představenou Krovovu píseň. Její popularitě napomáhalo i časté zveřejňování textu v novinách, např. dvě sloky s nadepsáním *Husitská* nacházíme v České včele z 21. 3. 1848.¹⁵

s. 22 a 23 – **Husitská III** (incipit: *Slyš kterak to zdaleka temný hluk*). Až tato píseň obsahuje přímý husitský prvek: v závěru každé ze slok zaznívá hymnická pasáž *To jest Žižka, vůdce a říditel náš*. Text líčí hrdinství husitských bojovníků v bitvě na Vítkově (1420).

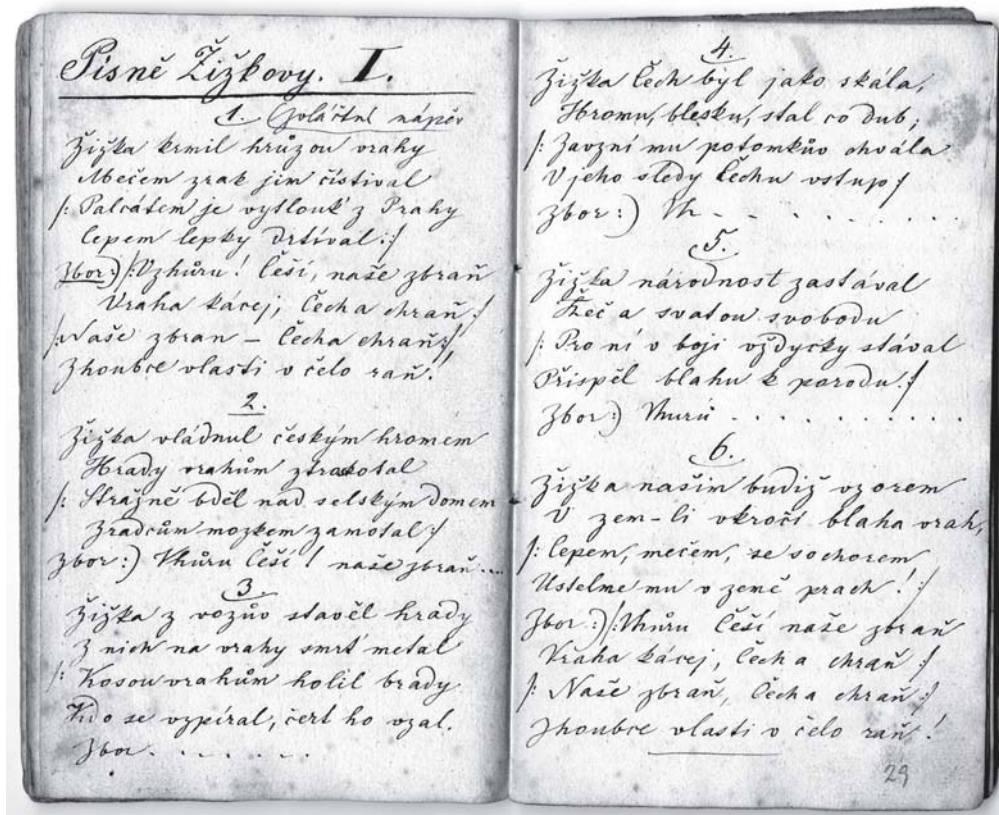
s. 23 a 24 – **Válečná píseň** (incipit: *Náš slovanský národ opět vstává*). Přímý husitský prvek zde tvoří zmínka o lipanské mládeži, slova jako cepy, sudlice, palcát, Tábor. Poslední sloka pak po několikanásobném apelu *Vlasti ku obraně* volá: *Povstaň Žižko, povstaň, povstaň s Jenem, ať vrahy za hranice daleko ženem...*

Vedle zmíněného *Zpěvníku Slavie* nelze pominout dobře známý dvoudílný Náprstkův *Slovanský zpěvník*. Tiskem Karla Ueberreutera vyšel ve Vídni v roce 1848, Náprstkovo autorství je naznačeno na titulní straně jménem Vojtěch. Závěr 2. dílu *Slovanského zpěvníku*¹⁶ tvoří text dobře známé Krovovy písně (č. 11, incipit: *Naděje se vyplnily*), předchází ji

14) NM-ČHM-HHO, sign. XXX C 39. Státní vědecká knihovna v Plzni, sign. 1B124 (torzo zpěvníku se stranami 17–24, v katalogu pod názvem *Slavska řeč*).

15) Česká včela, roč. 15, č. 23, 21. 3. 1848, s. 1 (s nadpisem *Husitská* otisk dvou slok Krovovy písně).

16) *I. Písně české, moravské, slovanské a ilirské*.

Tzv. Písni Baborovy, rukopisný zpěvník českovídeňské provenience, 1838 / **Babor's Songs**, manuscript song-book of Czech-Viennese provenience, 1838
 Oddíl Písni Žižkovy I / Section Žižka Songs I
 NM-ČMH-HHO XVII E 157

s č. 10 Píseň svobody od Josefa Jiřího Kolára s udáním melodie dle písně *Nek se hrusti šaka mala*:

1. sloka končí takto: *Taký jest po vlasti hluk, Táboritů zpěv a zvuk.*

4. sloka obsahuje pasáž začínající slovy *Nastanou nám doby hněvu, hrůzy husitských zjevů, [...]*

9. sloka končí těmito slovy: *Ať je Pohan nebo Rus, nás požehnal mistr Hus.*

O tzv. *Písních Baborových* existovalo povědomí jen díky zmínce v knize Jaromíra Václava Šmejkal. ¹⁷ Šmejkal v roce 1935 představil obsah tohoto rukopisného zpěvníku českovídeňské provenience a přidal i informaci o uložení v Národním muzeu, ale neuvedl signaturu. Objevil jsem zpěvník po mnoha různých marných pokusech až náhodou, když jsem si v Českém muzeu hudby spíše ze zvědavosti objednal *Zpěvník obsahující texty písní*

17) ŠMEJKAL, Jaromír Václav: *Píseň písní národa českého*, A. Neubert, Praha 1935, s. 117, 118.

z 30. a 40. let min. stol. *Kde domov můj o 11 slokách. Písňe o Žižkovi, Němcích, kněžích, úřednících, Židech. 40 listů. Ms. 1838 a 1840. Velmi zajímavé satirické šlehy, jako od Havlíčka.*¹⁸ Tento zpěvník je oněmi *Písňemi Baborovými*. Je zvláště cenný z hlediska migrace písní z Prahy mezi české a moravské krajany ve Vídni a je třeba ho brát stejně vážně jako např. písňe spojené s Karlem Havlíčkem Borovským a Vojtou Náprstkem. Ve zpěvníku jsou zapsány tyto texty s husitskou tematikou:

● Čtyřsloková parafráze hymny *Kde domov můj* (s. 20, incipit: *Kde domov můj, tam kde Žižka světoznámý*), první sloku lze označit obsahově za „husitskou“:¹⁹

Kde domov můj, kde domov můj?
 Tam, kde Žižka světoznámý
 svýma dvěma Prokopami
 králům dal naučení,
 že není k přemožení.
 A to jest ten muž tak velký,
 [: Žižka Achil, vůdce náš!:]

● oddíl nadepsaný *Písňe Žižkovy*:

s. 29 na zvláštní nápěv, incipit: *Žižka krmil hrůzou*,

s. 30 na nápěv Vašákův, incipit: *Žižka rek, slavné paměti*,

s. 30 na nápěv Vašákův, incipit: *Náš Ján Žižka, pobil notně Němce*,

s. 31 na nápěv *Wilde Jagd*, incipit: *Slyš, kterak zdaleka temný hluk*. Jde o opis šesti slok básně Františka Šíra, kterou zhudebnil František Max Kníže (viz 1. díl této studie, s. 125).

Žižka i Hus jsou voláni ku pomoci v druhé sloce v *Písni na frajšáry* (s. 34 nápěv jako *Hoj husy ze pšenice*, incipit: *Hoj chlapy na frajšary*).

Písňe z roku 1848 přitahovaly pozornost i později. *Dvě revoluční písňe z roku 1848* – to je titul dvou písní pro zpěv a klavír, jimiž na rok 1848 v roce 1920 zavzpomínal **Václav Juda Novotný** (1849–1922). Písňe poznal v dobách gymnaziálních studií v Jindřichově Hradci. Novinová anonce citovala z úvodu tiskem vydaných not, že „mu je [písňe] zpíval fotograf Baumruk, účastník pražského povstání. Autory textu a hudby neznal. Zpívaly se nejvíce mezi studenty. Obě jsou neobyčejně výrazné, věrně vyznačující vlastenecky rozvášněnou náladu památné té doby.“²⁰ Obě písňe byly již představeny: první s názvem *Žižka* (incipit: *Žižka krmil hrůzou vrahy*) je pro bas a najdeme ji v Baborově zpěvníku. Druhou píseň, ovšem bez husovsko-husitského obsahu, nacházíme s týmž incipitem, ale s názvem *Matka Sláva* v již zmíněném *Zpěvníku Slavie*.

18) NM-ČMH-HHO, sign. XVII E 157. *Zpěvník (Lieder) – Písňe Baborový psany v Vídni 1838. Z pozůstalosti Petra Babora, mistra krejčovského v Praze, věnuje jeho syn Zdeněk Babor.*

19) ŠMEJKAL, op. cit. v pozn. 17, s. 185.

20) *Nové knihy*, Zlatá Praha, roč. 37, č. 41–42, 30. 6. 1920, s. 338.

III c. Divadlo

Z hlediska širšího kulturního kontextu nelze opomenout ani divadlo a hudbu s ním spjatou. Klicperova hra *Žižkův dub* z roku 1826 se dočkala hudebního zpracování několikrát. Již v 1. díle byla v této souvislosti zmíněna opera **Františka Bedřicha Kotta** (1808–1884) z roku 1841, dále opera **Jiřího Macourka** (1815 – po 1862) z roku 1847, která byla provedena na počest hostů Slovanského sjezdu v Praze dne 8. 6. 1848 a jejíž premiéra se uskutečnila ve Stavovském divadle už 31. 1. 1847. Dalšími zpracovateli byli později **Alois Hnilička starší** (1826–1909), **Jan Ludevít Procházka** (1837–1888) a **Adolf Albert Pozděna** (patrně A. A. Pozděna starší, 1836 – po 1900, autor blíže neznámé skladby *Kališníci* na slova J. Jahna).

Vedle Václava Klimenta Klicpery je třeba jmenovat i jiného velikána českého divadla, Josefa Kajetána Tyla. Ovšem o hudební složce jeho her *Jan Hus, kazatel betlémský* (hráno 26. 12. 1848 a 7. 1. 1849)²¹ a *Jan Žižka* (premiéra v listopadu 1849) informace chybí.

Dosud pouze zprostředkovaně známá hudba k divadelní hře *Starý husita*²² blíže neznámého skladatele **Leitnera** měla patrně vazbu na činohru o třech dějstvích Jana Václava Mezileského (vl. příjmení Jan Nepomuk Nürnbergger, uváděn i jako Mezylesky) z roku 1847. O podobě hudebního doprovodu zprávy nejsou, jednotlivá dějství hry, provedené 24. května 1847 ve Stavovském divadle, měla tyto názvy: *Ztráta milovaného syna – Travič a palič – Nenadálé setkání na hradě*. Nastudování se nesetkalo s výraznějším zájmem a dočkalo se i kritiky:

Glaubt Herr M. dem Hussitismus durch Abstreifung seiner historischen Eigenthümlichkeiten durch eine Art Kanonisierung eine empfehlende Rechtfertigung zu geben: so muss Ref. gestehen, dass der Herr Verfasser hiedurch weder der Geschichte noch der Kunst, weder dem Freunde noch dem Feinde des Hussitismus einen Dienst geleistet hat. Die besseren Partien im Stücke sind die komischen [...].

Z obavy před cenzurou bylo potlačeno vše politické ve prospěch milostné zápletky, husité jsou líčeni spíše jako „lupiči“. O pár let později by taková interpretace už tvrdě narazila – hlavně zásluhou historika Františka Palackého se husité stali demokratickým vzorem pro českou společnost.

Zaplněný sál Stavovského divadla aplaudoval 25. 11. 1849 při hře Karla Vojtěcha Kopecského *Žižka z Trocnowa a bitwa u Sudoměřic*. Je jistě překvapivé, že hra s tímto národním obsahem byla provedena v době po porážce revoluce.

21) BARTOS TAUTRMANOVÁ, Markéta: *Eine Arena deutsch-tschechischer Kultur: Das Prager Ständetheater 1846–1862*, Thalia Germanica, Band 14, Lit Verlag, Berlin 2012, s. 151, 154, 233, 318.

22) *Der alte Husitt (Husitte)*. ARBES, Jakub: *Bilance původní dramatické literatury české. Příspěvek k dějinám českého divadla od J. Arbesa. (Pokračování)*, Literární listy, roč. 10, č. 6, 1. 3. 1889, s. 102. BARTOS TAUTRMANOVÁ, op. cit. v pozn. 21, s. 128, 129 – odtud převzat následující německý citát, ovšem já jsem ho v autorkou udávaném čísle periodika Bohemia nenašel (Bohemia, roč. 19, č. 195, 29. 12. 1846).

V roce 1849 vytvořil kapelník a sbormistr **Eduard Tauwitz** (1812–1894) šestici skladeb, přičemž jednou z nich byl – nám dnes neznámý – *Sbor husitský*.²³ Nelze vyloučit, že se jednalo o úpravu husitského chorálu *Ktož jsou Boží bojovníci*.

Této úvaze nahrává skutečnost, že útvar *Sbor husitský* nacházíme i v hudbě k dramatu *Žižkova smrt* Josefa Jiřího Kolára.²⁴ Podobně jako Kopeckého hra, tak i tato (Kolár vycházel z *Panny orleánské* Friedricha Schillera) byla poznamenána zákazy a cenzurou. Poprvé bylo drama uvedeno 17. 11. 1850 ve Stavovském divadle v režii Josefa Kajetána Tyla a znovu až za pruské okupace v roce 1866!²⁵ Hudba složená **Františkem Škroupem** (1801–1862) byla dlouho známa jen z popisu v monografiích z pera Josefa Plavce.²⁶ Tento popis je však třeba podrobit zásadní revizi, již inicioval Ondřej Hučín textem v programu zahajovacího koncertu sezony 2015/2016 Národního divadla v Praze.²⁷ V závěru poukazuje na důležitou skutečnost:

Josef Jiří Kolár (1812–1896)

Fotografie, [Josef Václav Myslbek?], 80. léta 19. století / Photograph, [Josef Václav Myslbek?], 1880s
Národní muzeum / National Museum H6p-542/42, sign. 40F14

23) ČERNUŠÁK, Gracian: *Tauwitz Eduard*, in: Československý hudební slovník osob a institucí, II. díl (M–Ž), Státní hudební vydavatelství, Praha 1965, s. 908.

24) BARTOŠOVÁ, Dominika: *K povaze romantismu v historických dramatech Josefa Jiřího Kolára*, bakalářská diplomová práce, FF MU Brno 2013 (http://is.muni.cz/th/382689/ff_b/BC-final.pdf [cit. 22. 5. 2017]).

25) Hráno: v plzeňském divadle 30. 11. 1867, v pražském Novoměstském divadle 6. 7. 1869 k uctění 500. výročí narození Mistra Jana Husa, 29. 9. 1874 při výročí smrti Jana Žižky z Trocnova, 23. 8. 1884 v Novém českém divadle v předvečer slavnosti ve prospěch Žižkova pomníku na Žižkově, v říjnu 1924 v Terezíně a Litoměřicích 500. výročí smrti Žižkovy. Z mladších uvedení lze zmínit to spjaté se 150. výročím Škroupova narození: na Pražském jaru 27. 5. 1951 byla uvedena *Žižkova smrt, čtyři obrazy ze scénické hudby k šestidílné tragédii J. J. Kolára*.

26) Podrobně o hře PLAVEC, Josef: *František Škroup*, Melantrich, Praha 1941, s. 355–357.

27) HUČÍN, Ondřej: *Národní divadlo. Koncert k zahájení sezony 2015/2016*, Národní divadlo v Praze, Praha 2015.

Škroupův životopisec Josef Plavec ve své obsáhlé monografii píše, že partitura k Žižkově smrti je ztracená. Není tomu tak, v hudebním archivu se dochovala spolu s orchestrálními hlasy i ona.

Doplnit je třeba i to, že k dispozici jsou pod stejnou signaturou také vokální hlasy.²⁸ Díky tomu máme – na rozdíl od Plavce – jasnou představu o obsahu sborových čísel (č. 6 – *Sbor husitů. Kdož jste boží bojovníci*, č. 14 – *Hospodine, pomiluj ny!*, č. 15 – *Kdož jste boží bojovníci*). Plavec nebyl s částí notového materiálu s to určit, co je označováno jako *Husitský sbor*.²⁹ A nepomohla by mu ani znalost recenze, která na konci roku 1850 vyšla v Bohemii: její autor při popisu závěru 5. dějství přibližuje nejen scénu s umírajícím Žižkou, ale přímo jmenuje název sboru:

[...] er stirbt und hinterläßt den Prokop Holý zu seinem Nachfolger. Die Scene beschließt das Husitenlied: „My jsme Boží bojovníci!“³⁰

Logicky Plavec uvažoval nad slavným válečným chorálem (v partituře je zapsán jako mužský sbor s textem *Kdož jste boží bojovníci a zákona jeho. Prostež od boha pomoci, a doufejtež v něho, že konečně s ním vždycky zvítězíte*), ale situaci Plavcovi komplikovala skutečnost, že sbor někdo později vepsal jako vložku do partů žesťových nástrojů. A dnes víme, že podobně byla „rozšířena“ i partitura: u č. 6 na spodní části listů je tužkou dopsána harmonizace a u č. 15 jsou vloženy listy mezi stranami 64 a 65.

Plavec tedy nemohl být tím, kdo by odhalil, že existují dvě různá zhudebnění slov slavného chorálu! Tento objev přísluší Ondřeji Hučínovi. V textu programu se nejprve věnuje popisu dění při přestavbě scény na 5. jednání a zabývá se prvním pseudohistorismem zaznívajícím v symfonické větě, tj. Krovovou písní. Jako druhý pseudohistorismus Hučín uvádí

[...] záhadné zhudebnění husitského chorálu „Kdož jste boží bojovníci“, který ve scénické hudbě několikrát zazní. Autor z neznámých důvodů nevyužil autentický nápěv chorálu, nýbrž jej stylizoval melodicky i rytmicky zcela jinak, ovšem ve snaze vystihnout právě typicky středověký ráz melodie. Tato melodie ve spojení s notoricky známým textem zněla českému publiku natolik cize, že byla ve Škroupově partituře pro pozdější provádění v Prozatímním a Národním divadle přelepena nápěvem autentickým (my ji však ponecháváme v původní Škroupově verzi). Škroupova znalost středověké melodiky, kterou ukazuje jeho (patrně vlastní) stylizace husitského chorálu, nás znovu přivádí k otázce, zda skutečně mohl věřit tomu, že píseň „Těšme se blahou nadějí“ není novodobým, neumělým falzem, a zda zkrátka spíše nechtěl využít její všeobecné obliby ve svůj prospěch.

28) Archiv Národního divadla, dřívější označení materiálu bylo M 473, dnes je to signatura S 60. Stará signatura partitury je 1 C 53.

29) Vyloučil tzv. Krovovu píseň (pseudohusitská *Těšme se blahou nadějí*), protože tu Škroup umístil do č. 10 a 16 a neobsahuje zmíněná slova o Božích bojovnících.

30) *Prager Theater. Böhmische Vorstellung*, Bohemia, roč. 23, č. 183, 21. 11. 1850, s. 3. Další zprávy otištěné v Bohemii (č. 182, 184 a 185) se hudební složce nevěnují.

Hučínovo zdůvodnění vzniku „správné harmonizace“ má svou logiku – Škroupova vlastní melodie chorálu vskutku mohla později působit na publikum divně. A není pravděpodobné, že by autorem a vkladatelem „správné harmonizace“ byl sám Škroup, který zemřel v roce 1862. Od dob Plavcových zůstává otázník u skutečnosti, že za scénou občas atmosféru dokresloval zvuk varhan – nejasné je, v které době a proč.

Dovolím si dát odpověď na Hučínovu větu, že Škroup „z neznámých důvodů nevyužil autentický nápěv chorálu.“ Už Vladimír Helfert v roce 1924 píše, že „až do r. 1861 znalost písně ‚Kdož jste boží bojovníci‘ nebyla zdaleka tak rozšířena, jako později, a souvisí to ovšem s mírou a povahou zájmu, jenž byl vlivem politických poměrů věnován celé době husitské. S počátku poutá tento zpěv pozornost jen jako píseň válečná.“³¹ A Helfert dodává, že pokud veřejnost píseň znala, tak hlavně jako text převzatý ze *Zprávy a naučení křesťanům věrným* (1530, tzv. mladoboleslavská verze husitského chorálu). Publikován byl chorál bez nápěvu v letech 1815³² a znovu v roce 1851, tedy v době, kdy už Škroup hudbu k dramatu složil³³ Helfert vysvětluje nezájem o chorál tím, že ho zcela zatlačila Krovova píseň a že jeho známost tlumila cenzura. Současně však připouští – podle mého názoru v podstatě bez opory v argumentaci – možnost známosti nápěvu:

Že při tom také nápěv byl znám, o tom dává svědectví slavnost „Nového svátku“ v Plzni, při níž hrána činohra „Osvobození Plzně od Táboritů“, k čemuž zpívána válečná píseň „složená od Žižky“.³⁴

Osobně jsem v tomto směru opatrnější než Helfert – k rovnítku mezi plzeňskou Žižkovou písní a chorálem *Kdož jste boží bojovníci* chybí důkazy.

Proč tedy Škroup složil k původnímu středověkému textu vlastní zdařilou pseudostředověkou hudbu? Pravděpodobně proto, že tu původní zkratka neznal. Ještě dobře deset let muselo uplynout do doby, kdy Hynek Palla (1837–1896) vydal v létě roku 1861³⁵ transkripci chorálu a přidal k ní klavírní doprovod, a tím skutečně chorál v autentické podobě zpřístupnil široké veřejnosti i po hudební, nikoliv jen textové stránce.

Osudy chorálu v Škroupově skladbě jsou tedy snad v podstatné míře osvětleny, ale nabízí se přejít k další málo jasné situaci, která má se Škroupem a Tauwitzem leccos společného. Už půl roku před vydáním Pallovy transkripce informoval pražský hudební časopis Dalibor své čtenáře o tom, že píseň *My jsme Boží bojovníci* (a mj. i svato-

31) HELFERT, Vladimír: „Boží Bojovníci“ v české hudbě 19. století (k dvojímu letošnému jubileu), in: Sborník Žižkův 1424–1924 k pětistému výročí jeho úmrtí, ed. Rudolf Urbánek, Vědecký ústav vojenský, Praha 1924, s. 280, 281.

32) Prof. Kinský [KYNSKÝ, Dominik František]: Něco o válečných psnj. Pjseň Tábořská, Prwotiny pěkných uměň, neb literjní přjlohy k cysařským králořským Wjdeňským Nowinám pro národ český a slowenský na rok 1815, II. částka, č. 28 a 29. 9. a 13. 7. 1815, s. 163–165 (text devíti slok a komentář).

33) *Píseň válečná Tábořských*, in: Malý výbor z veškeré literatury české, ed. František Ladislav Čelakovský, B. Tempský, Praha 1851, s. 90 (text devíti slok a komentář).

34) HELFERT, op. cit. z pozn. 31, s. 281. KRAUS, Arnošt: *Husitství v literatuře, zejména německé. Část III., Husitství v literatuře 19. století*, Česká akademie věd a umění, Praha 1924, s. 208. Kraus vycházel z popisu v divadelním lístku, „[...] že se budou provozovat husitské válečné obřady (?) a zpívána bude válečná od Žižky složená píseň.“ Přesnější informace o písni bohužel nejsou.

35) Zprávu o vydání přinesl Lumír (Lumír, roč. 11, č. 28, 11. 7. 1861, s. 666). Doslova zde stojí, že jde o „slavnou a pravou píseň Tábořů“, a autor zprávy předpokládá kvůli zájmu i druhé vydání.

václavský chorál) včlenila rakouská virtuoska na harfu **Marie Mösnerová** (provd. Gräfin von Spaur, 1838–1884) do své fantazie z českých národních historických písní.³⁶ Patrně to byl válečný chorál *Ktož jsú Boží bojovníci*. Ale otázkou je, jestli podobně jako Škroup vytvářela nové vlastní zhudebnění, nebo jestli se opřela o původní středověkou melodii. A pokud tuto znala, tak odkud? Notový materiál fantazie jsem neobjevil a je vůbec otázkou, zda fantazii dokončila. Proto i přes veškerou snahu nelze dospět k jednoznačným závěrům.

Vraťme se ještě ke Škroupově hudbě a umístění válečného chorálu. Nabízí se úvaha, jak se dnes vyrovnat s Helfertovým tvrzením, že „Smetana první uvádí tento zpěv do naší moderní hudby, a to nejen jako pouhý citát, nýbrž jako skutečný hudební symbol celé doby husitské.“³⁷ Je stále platná. Zaslouží si snad jen dodatek, že Smetanova hudba měla v době uvedení *Tábora a Blaníku* lepší podmínky k širokému společenskému přijetí než Škroup v roce 1850.

A ještě jednou ke Škroupovi. V případě Kolárova dramatu literatura zmiňuje i Škroupovu „ráznou ouverturu“³⁸ a někdy nesprávně uvádí, že Škroup složil pouze ouverturu! Josef Plavec již v roce 1941 poukázal na možný důvod těchto tvrzení:

Podobně pochybnosti vzbuzuje konečně též ouvertura, domněle Škroupova, chovaná v museu pardubickém. Na podlouhlém dvojlistí notového papíru čteme název „Fragmente aus Die Hussiten-Ouverture von F. S.“. Opis je signován začátečními písmeny A. B. Rukopis se dostal do sbírek pardubického musea z majetku řídicího učitele Aug. Weisbauera, nástupce rodu Škroupů v Osicích. Poněvadž touž cestou získány i jiné hudebniny po kantorech Škroupech, zejména řada skladeb otce Dominika, posílila tato okolnost tvrzení, že jde o zlomek neznámé předehry Františka Škroupa. Předně nemáme zprávy, že by František Škroup takovouto předehru složil.

Není také známo, k jaké hře by byla bývala určena. Hudebně ze skladby nelze usuzovat ani pro, ani proti autorství Škroupovu. Zachovaný počátek skladby (v F-dur volný úvod, pak Allegro molto f-moll, jež ústí do jakéhosi religioznějšího motivu v pianissimu) by sice formálně odpovídal stavbě známých Škroupových ouvertur, ale nevyjadřuje nic osobně význačného, už vzhledem ke krátkosti dochovaného zlomku. Je tedy přinejmenším velmi sporné, že by skladatelem této nedatované ouvertury byl František Škroup.³⁹

Na tomto místě se nabízí odložit otazníky spjaté s tím, co se v době před rokem 1850 a krátce po něm označovalo jako *Husitský sbor* či *My jsme Boží bojovníci* a odkud pramenila znalost, jednalo-li se o válečný husitský chorál. S těmito alternativními názvy se vyskytoval ještě poměrně dlouho, např. je takto uveden ve zprávě Moravské orlice líčící začátek

36) *Slavná virtuoska...*, Dalibor, roč. 3, č. 36, 20. 12. 1860, s. 290.

37) HELFERT, op. cit. z pozn. 31, s. 280.

38) *František Škroup. Životopisný nástin. (Pokračování.)*, Dalibor, roč. 5, č. 7, 1. 3. 1862, s. 50

39) PLAVEC, op. cit. v pozn. 26, s. 355.

slavnosti svěcení praporu brněnského Sokola 29. května 1871: „Napřed zapěli zpěváci za průvodu plechových nástrojů krásný sbor ‚My jsme boží bojovníci‘“.⁴⁰

Zmíněné Kolárovo drama obsahuje také zpěv žoldnéřů (č. 13) s incipitem *Černá země saje*. Tentýž text se ve formě mužského sboru nachází i ve sbírkách Českého muzea hudby.⁴¹ Partitura je nadepsána *Černá země. Hynek Palla. Sbor kutnohorských horníků z dramatu Žižkova smrt od J. J. Kolára*. Na deskách je pak přípis téhož znění doplněn o *g moll ¾, můj opis 1 str., z plzeňského Hlaholu*. Původní úvaha nabízela dvě řešení: buď je to Škroupova hudba opsaná Pallou, nebo je to Pallova nová hudba na Kolárův text. Porovnání obou notových materiálů potvrdilo správnost druhé úvahy. Tomu ostatně nasvědčovala skutečnost, že Palla takto nazvaný sbor (*Černá země a český zpěv*) přihlásil v roce 1872 do soutěže, o které informovaly Národní listy.

Závěr

Husovská a husitská hudba spjatá s revolučním rokem 1848 tvoří významný mezník celé tradice z hlediska politiky. K zintenzivnění zájmu o husitství totiž přispívaly především nové poznatky o české historii. Velmi rychle se o ně začali zajímat i umělci výtvarní, literární a hudební. Jejich díla pak plní dvojí roli: odrážejí okolnosti svého vzniku a jsou dokumenty své doby, současně se stávají tím, co bude ovlivňovat vznik nových děl. Z čistě hudebního hlediska jde o kompaktní vrstvu, jejíž životnost je omezena na „oprášení“ při výročních skladatelů a na uvedení v době významných politických událostí mladšího data. Skutečným hudebním mezníkem je až husitský chorál *Ktož jsou Boží bojovníci*. Třebaže se objevuje už kolem roku 1848, tak ještě ne ve významu symbolu celé tradice a všeobecně známé písně. Tuto hodnotu získá teprve v roce 1861 díky Hynku Pallovi a později díky Bedřichu Smetanovi. – Na závěr je třeba uvést, že období let 1851–1860 je ve smyslu husovsky a husitsky zaměřených skladeb českých autorů jaksí prázdné. Pravděpodobně to byl důsledek cenzury. Znovu se tak v historii témat Jan Hus a husitství v hudbě setkáváme s tím, že tento typ skladeb vzniká v zahraničí. Ale o tom v pokračování.

Adresa: Viktor Velek, Katedra teorie a dějin umění, Fakulta umění Ostravské univerzity, Sokolská tř. 17,
702 00 Ostrava, Česká republika
E-mail: viktor.velek@osu.cz

40) *Slavnost svěcení praporu brněnského Sokola 29. května 1871*, Moravská orlice, roč. 9, č. 124, 1. 6. 1871, s. 1.

41) NM-ČMH-HHO, sign. XXIV D 8.

The Second Life of Master Jan Hus and Hussitism in Music of Bohemia and Around the World – The Revolutions of 1848

VIKTOR VELEK

As part of his research on development of the traditions of “Jan Hus” and “Hussitism” as musical subject matter, the author of the article has concentrated on 1848, the Year of Revolution. The first part of the text introduces the texts of revolutionary songs and outlines the circumstances that led to the transformation of the reception of historical traditions, and thereby led to the new form of their influence on music. The second part is based on the contents of songbooks in which songs about Jan Hus and Hussitism were given a place of prominence. The concluding third part offers a retrospective of the development of (musical) theatre. Playing a dominant role is the music to the drama *Žižkova smrt* (The Death of Žižka), which was composed by František Škroup and has recently seen a revival in contemporary dramaturgy.

Jan Hus – Jan Žižka – Hussitism – 1848 – second life in music – František Škroup – songs on the topic of Hus and Hussitism

This study is the continuation of a text with a similar title: *The Second Life of Master Jan Hus and Hussitism in Music from Bohemia and Around the World from 1800 to 1848*. It was published in *Musicalia* in 2015 in connection with the 600th anniversary of the burning of Master Jan Hus at the stake,¹ and it can be regarded as “Part One” in view of the present continuation focusing on the year 1848. Developments in the period from 1800 to 1848 included the musical treatment of material dealing with the siege of the German city Naumburg by the Hussites and the creation of Krov’s pseudo-Hussite song *Těšme se blahou nadějí* (Let Us Rejoice in Blessed Hope). In both cases, in the interest of conciseness, a retrospective of their development in the latter half of the nineteenth

1) VELEK, Viktor: *Druhý život Mistra Jana Husa a husitství v české a světové hudbě v letech 1800–1848 / The Second Life of Master Jan Hus and Hussitism in the Music of the Czech Lands and Around the World from 1800 to 1848*, *Musicalia*, vol. 7, 2015, nos. 1–2, pp. 119–132 (Czech version), pp. 133–149 (English version).

© 2017 Viktor Velek, published by De Gruyter Open. This work is licensed under the Creative Commons Attribution-Non-Commercial-NoDerivs 3.0 License.

century was also presented out of chronological order. It would also be superfluous to recapitulate the description of the topic's great scope, the potential for its research, and the review of the existing musicological studies dealing with it, and for the same reason, this continuation also lacks an outline of methodological approaches, problems of classification of repertoire, or terminology. However, the goal of this continuation remains the same: based on the largest possible quantity of relevant musical artifacts (this time created in connection with the Year of Revolution – 1848) to continue with a detailed account of the musical development of the second life of Jan Hus and Hussitism. The continuity of content and of the form of its presentation is supported by carrying over the system for numbering chapters and subchapters:

The Second Life of Master Jan Hus and Hussitism in Music from Bohemia and Around the World from 1800 to 1848

I. On the Methodology for the Handling of the Subject Matter

II. The Period from 1800 to 1848

II a. A Recollection of the Siege of Naumburg

II b. Těšme se blahou nadějí... (Let Us Rejoice in Blessed Hope)

II c. The First Oratorio about Hus the Czech Reformer... was composed by a German

II d. Jan Hus and Hussitism in the Works of Composers from Moravia (and elsewhere)

II e. Hussitism to a Dance Rhythm

The Second Life of Master Jan Hus and Hussitism in Music of Bohemia and Around the World – The Revolutions of 1848

III a. Songs of Revolution or “The Nation Shall Again Be as One”

III b. Songbooks

III c. Theatre

III a. Songs of Revolution or “The Nation Shall Again Be as One”

The year 1848: a fateful year and a historic milestone, a year marked by barricades, troops, deputations, assemblies, demands for democratization, the beginning of the schism between the Czech-speaking population and Bohemia's Germans... The year when the Czech nation was seeking an ideology on which to base its subsequent struggle for emancipation. While Kollár's idea of Slavic reciprocity was received in the Czech-language milieu almost without reservations, looking to the Czech historical tradition of Hus and Hussitism for support divided society right from the beginning, and that is still the case in a sense.

During the Year of Revolution, society placed its hopes in various historical figures. One of them was the country's chief patron, the duke Saint Wenceslas.² Certain of the revolutionary songs refer to him directly, the best known example being perhaps

2) VELEK, Viktor: *Die Sternstunde der familia sancti Wenceslai. Zur Rolle der St. Wenzelschen Musiktradition im Jahre 1848*, in: *Musik und Revolution. Die Produktion von Identität und Raum durch Musik in Zentraleuropa 1848/49*, ed. Barbara Boisits, Hollitzer, Wien 2013, pp. 263–276.

Píseň starého mládence (Song of the Old Bachelor, incipit: *Slyšte, bratři! Co se stalo, přehrozná to věc* – Listen, Brethren! Something has happened, something terrible).³ The following stanza is heard at its conclusion:

Od Strahovské brány dolů
až krev poteče,
až se národ český
za vlast pustí do seče,
pak že svatý Václav
na svém bílém koníku,
ku pomoci přijde Čechám
s vojskem z Blaníku.

Once blood is flowing down
from the Strahov Gate,
once the Czech nation takes up
arms for the homeland,
Saint Wenceslas will come on
his white horse
with the troops from Blaník
to the aid of the Czechs.

Blood did flow, but the Czech patron did not come to the rescue, the mountain Blaník did not open up, and the troops said to be sleeping there according to an old legend, waiting to be awakened at the moment when the country faced its greatest threat, did not come forth... Once the revolution was subdued and people began to sober up from their euphoria, the patron saint began to lose his potential as the ideological symbol of Czech emancipation. This process was not sudden, but gradual. The progressive portion of the nation ceased to believe in historical legends personified by a hero who was more legendary than real. Moreover, the duke Saint Wenceslas was closely associated with the Catholic Church and the ruling dynasty, which incorporated him into the *pietas habsburgica* (*pietas bohémica*) in an effort to fortify the legitimacy of its rule.⁴ The church opposed the liberal opinion that “no sincere Czech patriot can be a good Catholic”. For example, in his argument in favor of compatibility between true patriotism and the Catholic church, the Vyšehrad canon Václav Svatoopluk Štulc (1814–1887) pointed to the *Saint Wenceslas Chorale* as being a song that was the exact opposite of the “bloody Marseillaise”:

Our forefathers had no need of the dreadful Marseillaise to ignite their patriotic feelings: the simple depth of the sound of the inestimable Saint Wenceslas Chorale was enough for them; [...].⁵

3) Alternative titles:

Nová píseň o rytířích z Blaníku jak se v noci na 16. května 1848 v Praze ukázali – Stará píseň o zjevení sv. Václava a vojska z Blaníka na Václavském náměstí v Praze (New song about the knights from Blaník, how they showed themselves in Prague on the night of 16 May 1848 – Old song on the apparition of Saint Wenceslas and the troops from Blaník on Wenceslas Square in Prague).

4) TANNER, Jan Bartoloměj: *Swatá Cesta Z Prahy do Staré Boleslawě, K Neydustogněgssj Rodičce Božj Panně Maryi: Čtyřidcýti a čtyrmi krásnými Stawuňky, podlé počtu Litanye Lauretánské Tytulů, gegimi Obrazy w Čechách slawněgssjmi ozdobená: Ale před tjm dáwno S°. milého Wáclawa, Dědiče Českého na Smrt obgezdem, a potom Těla Přenessenjm posvěčená: Nynj také malowánjm Žiwota, a Zázraků geho okrásšená. Znowu Wytisstěno w Praze: w Karolo-Ferdynandowé Ympressy w Kollegy Towaryšstwa Gežjssowa w S. Kljmenta, 1692.* (The Holy Journey from Prague to Stará Boleslav to the Most Reverend Mother of God, the Virgin Mary: [...]. Reprinted in Prague by the Charles-Ferdinand Press at the Jesuit College at Saint Clement's, 1692.) On p. 44, the lineage of the Habsburgs is shown as beginning with Bořivoj and Ludmila.

5) ŠTULC, Václav Svatoopluk: *Vlast a církev čili Může-li vlastencem býti katolík?* (The Homeland and the Church or Can a Patriot be Catholic?), *Katolický spolek tiskový* (Catholic Press Society), Prague 1870, pp. 59, 60.

Understandably, a large contingent of the Catholic clergy had a similar attitude towards the Hussite chorale *Ktož jsú Boží bojovníci* (Ye Who Are Warriors of God). Austro-Catholicism, emboldened by the concluding of a concordat between Vienna and the Holy See (1855), became the opposition to that part of the nationalist movement that based its programme on the traditions of Hus and Hussitism, deriving from them the model for collective national policy and the interests of the Czech nation. This was a theme based in historical reality but with plenty of romantic allure. Swords, shields, struggle, resistance, the fist, blood, the homeland, the Bohemian lion, power, freedom... all of this became attractive ideological support for emancipation. The mere appearance of these words aroused the desire to identify them with Hussitism. In any case, this is true of the first part of Krov's aforementioned pseudo-Hussite song and of many other songs given the designation of "Hussite".⁶

Another group of revolutionary songs combines Saint Wenceslas and Hussite elements and exhibits the aforementioned gradual overlapping of traditions. One well-known tradition is ***Nová píseň o konstituci a o přibězích, které se staly v Praze a ve Vídni k dosažení jejím v březnu 1848*** (New Song about the Constitution and about the Events that Occurred in Prague and Vienna for the Accomplishment Thereof in March of 1848, incipit: *Hvězda vychází, nad Čechy září* – A star rises, shining over Bohemia).⁷ It was heard, for example, on 28 February 1848 at the "Sousedský" ball in the hall at the Saint Wenceslas Baths (Svatováclavské lázně) in Prague. According to Radko Bílek, an expert on the Blaník traditions, the song was made famous by a pastor from Hrádek, the patriot, topographer, and historian Antonín Norbert Vlasák (1813–1901), "who proudly called himself a Knight of Blaník, and who liked nothing better than singing a song about Blaník in convivial company."⁸ Below are selected verses documenting the synthesis of the two different traditions:

[...]
Kdož nám zdolá naši českou zem,
když sv. Václav jede s praporem?!

[...]
Den se rozednívá, Blaník se otvírá,
budí reky české ze sna vzhůru.
Vlastence Žižko! vstaň a pohled' sem,
oslavíš naší svatou českou zem.

[...]
kdo nám odolá, nad naším vrahem,
když svatý Václav jede s praporem.

[...]
Who shall conquer our Czech country,
when Saint Wenceslas rides with the banner?!

[...]
The day is dawning, Blaník is opening,
awakening Czech heroes from their dreams.
Žižka, thou patriot! Arise and look this way,
bring glory to our sacred Czech country.

[...]
who shall withstand us as we defeat our murderer,
when Saint Wenceslas rides with the banner.

6) There were several of these, so in songbooks we find additional numbering (e.g. *Husitská I*, *Husitská II*), and the text incipit is required for their identification.

7) *Glory to the Czechs* or *Glory of the Czechs* are synonymous titles of this "song of the times".

8) BÍLEK, Radko: *Blaník v umění I. Blanické literární zajímavosti* (Blaník in the Arts I. Blaník Literary Curiosities), *Vlastivědný časopis Pod Blaníkem* (Local History Magazine Beneath Blaník), vol. 6 (28), 7th separate supplement, Vlašim 2002, p. 36. NAVRÁTIL, Michal: *Prorocství, písně a básně o Blaníku* (Prophecy, Songs, and Poems about Blaník), Emil Šolc, Prague 1912 (1918), p. 52. VÁCLAVKOVÁ, Jaroslava: *Písně roku 1848* (Songs of the Year 1848), Svoboda, Prague 1948, pp. 136, 137 (reprint of the original with the heading *V Praze 1848. Tisk. K. Vetterla, vedení Fr. Grolla, J. Buncman* – In Prague, 1848. Printed by K. Vetterl, ed. Fr. Groll, J. Buncman).

Blanická píseň (Song of Blaník) is a work from the circle of supporters of Baron Karel Drahotín Maria Ignác Villani (1818–1883), territorial military commander of the Prague civic association (“Concordia” – originally the Saint Wenceslas Brotherhood). At one of the meetings of this society, a young poet from Divišov named Hynek Veselý (1825–1853) wrote a text to the melody of the popular song *Horo, horo, vysoká jsi* (Mountain, Mountain, How High You Are). Bílek had the twelve preserved stanzas printed, adding that it had been “[...] the author’s uninhibited youth that put Saint Wenceslas, Jan Žižka, and Jan Hus side by side in Blaník.”⁹

Horo, horo, vysoká jsi,
všem věrným Čechům svatá jsi!

Ty jsi plna bohatýru,
padlých za vlast a za víru.

Na komoni svaté kníže
prapor skvoucí pne do výše,

za ním Boží bojovníky
otec Žižka staví šiky:

kněz jim žehná, oni klečí
k svaté ozbrojené seči.

Aj! Toť Mistr, kněz vojínu,
jehož popel plyne v Rýnu.

O Mountain, so tall,
holy to all Czechs!

Full of heroes fallen
for country and faith.

On the holy steed, the duke’s
resplendent banner rises skyward,

behind him father Žižka lines up
God’s Warriors into their ranks:

the priest blesses them as they kneel
before taking up arms in holy battle.

Alas, it is the Master, the priest of the troops,
whose ashes flow down the Rhine.

Bílek’s opinion just confirms the well-known fact that it was primarily the younger generation that was showing an interest in Hus and the Hussite tradition. This generalization is quite visible in that tradition’s later reception in the context of history and of music history in particular, which marginalized exceptions. A pair of compositions from the milieu of students in 1848 might serve as an example: the *Svatováclavský pochod* (Saint Wenceslas March) for piano composed by **Václav Bohumil Michálek** (1824–?)¹⁰ and dedicated to the Saint Wenceslas Brotherhood (Concordia) was completely overshadowed in the later reception of the dramatic events in *Píseň svobody* (Song of Freedom) by Josef Jiří Kolár (1812–1896), set to music by **Bedřich Smetana** (1824–1884) as a strophic song. The manifestation of political and nationalistic ideals of Hussitism is clear in the song. And not only in it, but also in many other often anonymous “songs of the times” with political content.¹¹ Examples include *Píseň husitská* (Hussite Song), *Česká marseillaise*

9) BÍLEK, op. cit. in footnote no. 8, p. 41.

10) ČERNUŠÁK, Grazian: *Michálek Václav*²⁾, in: Československý hudební slovník osob a institucí, II. díl (M–Ž) (Czechoslovak Music Dictionary of Persons and Institutions Part II [M–Ž]), Státní hudební vydavatelství (State Music Publishers), Prague 1965, p. 91. VELEK, Viktor: *Die St. Wenzelsche Musiktradition von ihrem Anfang bis 1848*, dissertation, Universität Wien 2008, p. 294.

11) Jaroslava Václavková offers a good overview of the spectrum of Hussite elements in songs from 1848 – VÁCLAVKOVÁ, op. cit. in footnote no. 8. One finds here, for example: *Hej, chlapi, na frajšáry* (Hey, Lads, to the Militias, p. 71), *Válečná píseň* (War Song, p. 73), *Při víně* (While Drinking Wine, p. 75), *Sláva vlasti* (Glory to the Homeland, p. 81), *Píseň husitská* (Hussite Song, p. 90), *Čechů sláva* (Glory of the Czechs, p. 136), *Česká Marseillaise* (Czech Marseillaise, p. 146).

(Czech Marseillaise) by František Xaver Hora, and a song that appears in many communal and Sokol songbooks with the title *Slunce vstává nad Táborem, z lože vstává Žižka lev* (The Sun Rises over Tábor, and the Lion Žižka Rises from His Bed), which is attributed to the Tábor teacher Antonín Svatoš (1777–1850), who was of importance in the creation of the Hus cult.¹²

When studying the song texts, one must also watch for hints of Hus or of a Hussite element. For example, *Píseň barikádní* (Song of the Barricades, incipit: *Ještě naše slavná Praha stokrát Vídeň předčí* – Our glorious Prague shall yet surpass Vienna a hundredfold) contains a passage about “holy warriors”, which people might have been interpreted as meaning the Hussite troops:¹³

[...]

Pod praporem hoši smělí
s puškou smrtinosnou,
„Zahynouti nedej“ pěli
mezi střelbou hroznou.

[...]

My jsme mladí předchůdcové
svatých bojovníků,
o nichž nás teď baví snové
v zakletém Blaníku.

[...]

Beneath the banner, courageous lads
with deadly rifles
cried out “Let us not perish”
in the midst of the fierce gunfire.

[...]

We are the young forefathers
of holy warriors,
about whom we are now dreaming
in enchanted Blaník.

III b. Songbooks

The monophonic notation of melodies in the songbook *Zpěvník Slavie* (The Slavia Songbook) is a frequently mentioned source for songs of the year 1848.¹⁴ It mainly documents the atmosphere of the Prague Slavic Congress, but it is also of great importance for the period reception of Hussitism. The songbook contains four songs with this theme, but only the third and fourth contain unambiguously Hus-related or Hussite elements:

pp. 3 and 4 – *Husitská I* (Hussite I, incipit: *Kdo slávy syn, pozdvihni z prachu témě* – Let the son of glory raise up the crown from the dust). Its militant, rousing text calls for heroism, patriotism, sacred truth, blood, the defeat of enemies, the casting off of the bonds of slavery, and the shaming of traitors, while calling for unity between Bohemians and Moravians. Below is the refrain as an illustration:

12) MALÝ, Jakub: *Naše znovuzrození. Přehled národního života českého za poslední půlstoletí. Část třetí: návrat k absolutismu* (Our Rebirth. An Overview of Czech National Life in the Last Half Century. Part Three: The Return to Absolutism), J. Otto, Prague 1883, p. 123. THIER, Josef: *Staré domy a rodiny tábořské. Na památku založení města před pěti sty léty. Díl druhý* (Old Tábor Houses and Families. In Commemoration of the City's Founding Five Hundred Years Ago. Volume Two), Spořitelna města Tábora (Tábor Savings Bank), Tábor 1920, pp. 711, 756.

13) BÍLEK, op. cit. in footnote no. 8, p. 38. The text also appears in NOVOTNÝ, Miloslav: *Letáky z roku 1848* (Leaflets from 1948), Nakladatelství ELK (ELK Publishers), Prague 1948, pp. 240, 241.

14) NM-ČHM-HHO, shelf mark XXX C 39. Státní vědecká knihovna v Plzni (now called the Education and Research Library of the Pilsen Region), shelf mark 1B124 (this torso of a songbook with pages 17–24 appears in the catalogue under the title *Slavska řeč* (Slavic Language)).

Hrr na vraha, hrr na vraha!
 Meče krví napojme,
 sypmež na ně strach,
 ustelme jim v prach,
 dravcům hojné hody nastavíme,
 hody nastavíme, nastavíme.

After the murderer!
 Let us slake our swords with blood,
 pour down fear upon him,
 lay him to rest in the dust,
 and serve a plentiful feast
 to the predators.

pp. 4 and 5 – **Husitská II** (incipit: *Naděje se vyplnily, vrátily se zlaté časy* – Our hopes are fulfilled, the age of gold has returned). This is Krov's well-known song, which was discussed above. Its familiarity was aided by its frequent publication in newspapers. For example, we find two stanzas with the heading *Husitská* (Hussite) in an issue of *Česká včela* dated 21 Mar. 1848.¹⁵

pp. 22 and 23 – **Husitská III** (incipit: *Slyš kterak to zdaleka temný hluk* – Hear how that dark noise from afar). This is the first song to contain a directly Hussite element: the hymn-like passage *To jest Žižka, vůdce a řiditel náš* (That is Žižka, our guide and leader) is heard at the end of each stanza. The text describes the heroism of the Hussite warriors at the Battle of Vítkov Hill (1420).

pp. 23 and 24 – **Válečná píseň** (War Song, incipit: *Náš slovanský národ opět vstává* – Our Slavic Nation Arises Again). Here, the directly Hussite elements are the mention of the youth of Lipany and the use such words as flail, polearm, mace, and Tábor. After the appeal *Vlasti ku obraně* (To the defense of the homeland) is repeated several times, the last stanza urges: *Povstaň Žižko, povstaň, povstaň s Jenem, ať vrahy za hranice daleko ženem...* (Arise, Žižka, arise, arise with Jan, that we may drive the murderers far across the border...).

Besides the aforementioned *Zpěvník Slavie*, one should not overlook Náprstek's well-known two-volume *Slovanský zpěvník* (Slavic Songbook). It was printed by Karl Ueberreuter in Vienna in 1848, and Náprstek's authorship is indicated on the title page by the name Vojtěch. The end of Part 2 of the *Slovanský zpěvník*¹⁶ consists of the text of Krov's well-known song (no. 11, incipit: *Naděje se vyplnily* – Hopes were fulfilled), preceded by no. 10, *Píseň svobody* (Song of Freedom) by Josef Jiří Kolár, with the use of the melody from the song *Nek se hrusti šaka mala* (Let the Little Fist Be Praised):

The first stanza ends thus: *Taký jest po vlasti hluk, Táboritů zpěv a zvuk* (Such is the noise of the homeland, the singing and sounds of the Taborites).

The fourth stanza contains a passage beginning with the words *Nastanou nám doby hněvu, hrůzy husitských zjevů, [...]* (The times of wrath are upon us, the horrors of the Hussitism).

15) *Česká včela* (The Czech Honeybee), vol. 15, no. 23, 21 Mar. 1848, p. 1 (two stanzas of Krov's song with the heading *Husitská* – Hussite).

16) *I. Písně české, moravské, slovanské a ilirské*. (I. Czech, Moravian, Slavic, and Illyrian Songs)

7. Bratři chrabřejší více není, my na jích hröbch žetímé!
 však sledujíc, jich sužení, památku jejich pootímé!
 Nech bouře kolem nás povstává, nech bratr bratrem zahyne,
 však v br:ku předece nemine Slávi svobodu a slávu.
 Ve zbrane. a. t. d.

HUSITSKA I.

Václav s. 39a

hdo Slávy syn, po zavihni sprachit te me, za prá-vo svaté, herz! zbrane se chop!
 ne-ziv-me dál to radni vla- sti plé-me, nepru- te, al'krev za- stříkne nebe strop!
 Hrr na- vra- ha, hrr na- vra- ha! méče kr- vi na- poj- me syp- mež na ně strach u.
 stel-me jim vprach, dravcím hojně ho- dy na- stroj- me ho- dy nastrojme nastrojme.
 Z Osvobodni nechť si hnízdo rab ustýlá... a míru hnusném si zbabělec hořl,
 skotěd' jen mužím v žéru boje sílu nedát pokoje, až zláme okovy. Sbor se opakuje

Zpěvník Slávie / Slavia Songbook

Tisk, píseň Husitská I / Print, song Hussite I, 1848

NM-ČMH-HHO XXX C 39a

The ninth stanza ends with the words: *Ať je Pohan nebo Rus, nás požehnal mistr Hus* (Whether heathen or Russian, Master Hus has blessed us).

A collection called *Písně Baborovy* (Babor's Songs) was known to exist only because the songs were mentioned in a book by Jaromír Václav Šmejkal.¹⁷ In 1935, Šmejkal introduced the contents of this manuscript songbook of Czech-Viennese provenience, and he added information that it was being kept at the National Museum, but he did not give the shelf mark. After many failed attempts, I discovered the songbook by chance at the Czech Museum of Music, when rather out of curiosity, I ordered *Zpěvník obsahující texty písní z 30. a 40. let min. stol. Kde domov můj o 11 slokách. Písně o Žižkovi, Němcích, kněžích, úřednících, Židech. 40 listů. Ms. 1838 a 1840. Velmi zajímavé satirické šlehy, jako od Havlíčka* (Songbook Containing Texts of Songs from the 1830s and '40s. Where Is My Home with 11 stanzas. Songs about Žižka, the Germans, priests, officials, Jews. 40 pages. Ms. 1838 and 1840. Very interesting satirical quips, like by those Havlíček).¹⁸

17) ŠMEJKAL, Jaromír Václav: *Píseň písní národa českého* (Song of Songs of the Czech Nation), A. Neubert, Prague 1935, pp. 117, 118.

18) NM-ČMH-HHO, shelf mark XVII E 157. *Zpěvník (Lieder) – Písně Baborovy psany v Vídni 1838. Z pozůstalosti Petra Babora, mistra krejčovského v Praze, věnuje jeho syn Zdeněk Babor* (Songbook [Lieder] – Babor's Songs, written in Vienna in 1938. From the estate of Petr Babor, master tailor in Prague, donated by his son Zdeněk Babor).

This songbook turned out to be Babor's Songs. It is particularly valuable with respect to the migration of the songs from Prague among Bohemians and Moravians in Vienna, and it should be taken just as seriously as, for example, the songs connected with Karel Havlíček Borovský and Vojta Náprstek. The following texts with Hussite themes appear in the songbook:

- A four-stanza paraphrase of the hymn *Kde domov můj* (Were Is My Home, p. 20, incipit: *Kde domov můj, tam kde Žižka světoznámý* – Where is my home, there, where Žižka of world-wide fame), the first stanza of which can be described as having “Hussite” content:¹⁹

Kde domov můj, kde domov můj?	Where is my home, where is my home?
Tam, kde Žižka světoznámý	There, where Žižka of world-wide fame
svýma dvěma Prokopami	with his two aides named Prokop
králům dal naučení,	taught kings a lesson
že není k přemožení.	that he is not to be overcome.
A to jest ten muž tak velký,	And that is the man who is so great,
[: Žižka Achil, vůdce náš!:]	[: Žižka Achilles, our leader! :]

- section with the heading *Písňe Žižkovy* (Songs of Žižka):
 - p. 29 to its own tune, incipit: *Žižka krmil hrůzou* (Žižka fed with horror),
 - p. 30 to Vašák's tune, incipit: *Žižka rek, slavné paměti* (Žižka, hero of glorious memory),
 - p. 30 to Vašák's tune, incipit: *Náš Ján Žižka, pobil notně Němce* (Our Jan Žižka, great scourge of the Germans),
 - p. 31 to the tune *Wilde Jagd*, incipit: *Slyš, kterak zdaleka temný hluk* (Hear how that dark noise from afar). A copy of six stanzas of a poem by František Šír, set to music by František Max Kníže (see Part 1 of this study, p. 125).

Žižka and Hus are called to aid in the second stanza in *Píseň na frajšáry* (Song of the Militias), p. 34, same tune as *Hoj husy ze pšenice* – Hey, Geese from the Wheat, incipit: *Hoj chlapy na frajšáry* – Hey, lads in the militia.

Songs from 1848 also attracted attention later. *Dvě revoluční písně z roku 1848* (Two Revolutionary Songs from the Year 1848) is the title of two songs for voice and piano, in which **Václav Juda Novotný** (1849–1922) reminisced about 1848 in 1920. He had come to know the songs as a secondary school student in Jindřichův Hradec. A press release quoted from the introduction in the printed edition of the music states that “[the songs] were sung for him by a photographer named Baumruk, a participant in the uprising in Prague. He did not know who had written the text and music. The songs were sung mostly by students. Both are unusually distinctive, and they faithfully depict the patriotically agitated mood of that memorable period.”²⁰ Both songs had already been published: the first with the title (incipit: *Žižka krmil hrůzou vrahy* – Žižka filled the murderers with horror)

19) ŠMEJKAL, op. cit. in footnote no. 17, p. 185.

20) *Nové knihy* (New Books), Zlatá Praha (Golden Prague), vol. 37, nos. 41–42, 30 June 1920, p. 338.

is for bass, and we find it in Babor's songbook. We find the second song, but without Hus- or Hussite-related content, with the same incipit, but with the title *Matka Sláva* (Mother Slav) in the aforementioned *Zpěvník Slavie*.

III c. Theatre

From the standpoint of a broader cultural context, theatre and the music connected with it should not be overlooked. Klicpera's play *Žižkův dub* (Žižka's Oak) from 1826 was set to music several times. An opera by **František Bedřich Kott** (1808–1884) from the year 1841 was already mentioned in Part I in this connection, as well as an opera by **Jiří Macourek** (1815–after 1862) dated 1847, which was performed in honor of the guests at the Prague Slavic Congress on 8 June 1848 and had already been premiered at the Estates Theatre on 31 Jan. 1847. Other settings were created later by **Alois Hnilička Sr.** (1826–1909), **Jan Ludevít Procházka** (1837–1888), and **Adolf Albert Pozděna** (apparently A. A. Pozděna Sr., 1836 – after 1900, the composer of a work titled *Kališníci* – The Utraquists – to words by J. Jahn. Nothing more is known about this composition).

Besides Václav Kliment Klicpera, another great figure of Czech theatre should be mentioned: Josef Kajetán Tyl. Unfortunately, we lack information about the musical component of his plays *Jan Hus, kazatel betlémský* (Jan Hus, the Bethlehem Preacher, performed on 26 Dec. 1848 and 7 Jan. 1849)²¹ and *Jan Žižka* (premiered in November of 1849).

There is so far only indirect knowledge of the music to the drama *Starý husita* (The Old Hussite)²² by an unknown composer named **Leitner**. That music apparently had a connection to a drama in three acts by Jan Václav Mezileský (whose real name was Jan Nepomuk Nürnberger; his nom de plume is sometimes spelled Mezylesky) dated 1847. There are no reports on the form of the musical accompaniment. The individual acts of the play performed on 24 May 1847 at the Estates Theatre had the titles (*Ztráta milovaného syna* – Loss of a Beloved Son, *Travič a palič* – The Poisoner and The Arsonist, *Nenadálé setkání na hradě* – An Unexpected Meeting at the Castle). The production did not meet with much success, and it was even criticized:

Glaubt Herr M. dem Hussitismus durch Abstreifung seiner historischen Eigenthümlichkeiten durch eine Art Kanonisierung eine empfehlende Rechtfertigung zu geben: so muss Ref. gestehen, dass der Herr Verfasser hiedurch weder der Geschichte noch der Kunst, weder dem Freunde noch dem Feinde des Hussitismus einen Dienst geleistet hat. Die besseren Partien im Stücke sind die komischen [...]. (If Mr. M. believes that he can vindicate Hussitism by ridding it of its historical characteristics through a kind of canonization, the reviewer must avow that in doing

21) BARTOS TAUTRMANOVÁ, Markéta: *Eine Arena deutsch-tschechischer Kultur: Das Prager Ständetheater 1846–1862*, Thalia Germanica, Band 14, Lit Verlag, Berlin 2012, pp. 151, 154, 233, 318.

22) *Der alte Husitt (Husitte)*. ARBES, Jakob: *Bilance původní dramatické literatury české. Příspěvek k dějinám českého divadla od J. Arbese. (Pokračování.)* (An Overview of Original Czech Dramatic Literature. A Study on the History of Czech Theatrical Literature by J. Arbes [Continued]), *Literární listy* (Literary Pages), vol. 10, no. 6, 1 Mar. 1889, p. 102. BARTOS TAUTRMANOVÁ, op. cit. in footnote no. 21, pp. 128, 129 – from which the following German quote is taken, although I did not find it in the issue of the periodical Bohemia cited by the author (Bohemia, vol. 19, no. 195, 29 Dec. 1846).

so, the author has served neither history nor art, neither the friends nor the foes of Hussitism. The better parts of the play are the comical ones.)

Because of the fear of censorship, all things political were suppressed in favor of amorous intrigues, while the Hussites tend to be described as “plunderers”. Just a few years later, such an interpretation would have faced stiff resistance – mainly thanks to the historian František Palacký, the Hussites would become the democratic model for Czech society.

A full house at the Estates Theatre on 25 Nov. 1849 applauded Karel Vojtěch Kopecký's play *Žižka z Trocnova a bitva u Sutoměřic* (*Žižka of Trocnov and the Battle of Sutoměřice*). Surprisingly, this play with its nationalistic content was performed during the period after the defeat of the revolution.

In 1849, the conductor and choirmaster **Eduard Tauwitz** (1812–1894) composed six works, one of which was *Sbor husitský* (Hussite Chorus, now lost).²³ It cannot be ruled out that this was an arrangement of the Hussite chorale *Ktož jsú Boží bojovníci* (Ye Who Are Warriors of God).

This hypothesis is supported by the fact that we also find a *Hussite Chorus* in the music to the drama *Žižkova smrt* (The Death of Žižka) by Josef Jiří Kolár.²⁴ Like Kopecký's play,

Václav Juda Novotný (1849–1922)

Fotografie, ateliér J. Pícek, Jičín – Praha, nedatováno / Photograph, studio J. Pícek, Jičín – Prague, undated
 NM-ČMH-HHO, pozůstalost Boleslava Schnabla-Kalenského / the estate of Bohuslav Schnabel-Kalenský

23) ČERNUŠÁK, Gracian: *Tauwitz Eduard*, in: *Československý hudební slovník osob a institucí, II. díl (M–Ž)* (Czechoslovak Music Dictionary of Persons and Institutions Part II [M–Ž]), Státní hudební vydavatelství (State Music Publisher), Prague 1965, p. 908.

24) BARTOŠOVÁ, Dominika: *K povaze romantismu v historických dramatech Josefa Jiřího Kolára* (On the Nature of Romanticism in the Historical Dramas of Josef Jiří Kolár), bachelor's thesis, Masaryk University Faculty of Arts, Brno 2013 (http://is.muni.cz/th/382689/ff_b/BC-final.pdf [accessed on 22 May 2017]).

Kolár's (based on *The Maid of Orleans* by Friedrich Schiller) faced bans and censorship. The drama was first performed on 17 Nov. 1850 at the Estates Theatre under the stage direction of Josef Kajetán Tyl, and it was staged again during the Prussian occupation in 1866!²⁵ The music composed by **František Škroup** (1801–1862) was long known only from the description in the monograph by Josef Plavec,²⁶ but this description needs to be subjected to a thorough revision, which was initiated by Ondřej Hučín with a text in the programme for the opening concert of the 2015/2016 season of the National Theatre in Prague.²⁷ At the conclusion, he points out an important fact:

In his lengthy monograph, Škroup's biographer Josef Plavec writes that the score to „Žižkova smrt“ is lost, but this is not the case. The score has been preserved in the music archives together with the orchestral parts.

It should be added that the vocal parts are also available under the same shelf mark.²⁸ Thanks to this, we – unlike Plavec – have a clear idea of the content of the choral numbers (no. 6 – *Sbor husitů. Kdož jste boží bojovníci* – Chorus of the Hussites. Ye Who Are Warriors of God, no. 14 – *Hospodine, pomiluj ny!* – Lord, Have Mercy on Us, no. 15 – *Kdož jste boží bojovníci* – Ye Who Are Warriors of God). With part of the performance material, Plavec was unable to determine what had been designated at the *Hussite Chorus*.²⁹ Furthermore, he would not have been helped by knowledge of a review that appeared in the journal *Bohemia* at the end of 1850: in describing the end of Act V, the author of the review not only describes the scene with the dying Žižka, but also directly names the title of the chorus:

[...] er stirbt und hinterläßt den Prokop Holý zu seinem Nachfolger. Die Scene beschließt das Husitenlied: “My jsme Boží bojovníci!”³⁰ (He dies and leaves behind Prokop Holý to his followers. The scene ends with the Hussite song “We are God's Warriors!”)

Logically, Plavec was thinking of the famed war chorale (in the score, it appears as a men's chorus with the text *Kdož jste boží bojovníci a zákona jeho. Prostež od boha pomoci, a doufejtež v něho, že konečně s ním vždycky zvítězíte* (Ye who are warriors of God and of His law. Call upon God for aid and place your hope in Him, that with Him you

25) Performances: at the Pilsen Theatre on 30 Nov. 1867, in Prague's New Town Theatre on 6 July 1869 in honor of the 500th anniversary of the birth of Jan Hus, 29 Sept. 1874 on the anniversary of the death of Jan Žižka of Trocnov, 23 Aug. 1884 at the New Czech Theatre on the eve of a gala to raise money for erecting a monument to Žižka in the Prague neighborhood Žižkov, and in October of 1924 in Terezín and Litoměřice for the 500th anniversary of Žižka's death. More recent noteworthy performances include one held on the 150th anniversary of Škroup's birth: at Prague Spring on 27 May 1951 there was a performance of *Žižkova smrt, čtyři obrazy ze scénické hudby k šestidílné tragédii J. J. Kolára* (The Death of Žižka – Four Scenes from the Incidental Music to J. J. Kolár's Tragedy in Six Parts).

26) For details about the play, see PLAVEC, Josef: *František Škroup*, Melantrich, Prague 1941, pp. 355–357.

27) HUČÍN, Ondřej: *Národní divadlo. Koncert k zahájení sezony 2015/2016* (National Theatre. Concert to Open the 2015/2016 Season), National Theatre in Prague, Prague 2015.

28) Archives of the National Theatre; the material was formerly designated as M 473, and the present shelf mark is S 60. The old shelf mark of the score is 1 C 53.

29) He ruled out Krov's song (the pseudo-Hussite song *Těšme se blahou nadějí*), because Škroup placed it in nos. 10 and 16, and it does not contain the relevant words about God's warriors.

30) *Prager Theater. Böhmische Vorstellung*, Bohemia, vol. 23, no. 183, 21 Nov. 1850, p. 3. Other reports published in Bohemia (nos. 182, 184, and 185) do not deal with the music.

shall always triumph), but the situation for Plavec was made more complicated by the fact that someone had later written in the chorus as an insert into the brass parts. We now know that the score was also “expanded” in this way: in no. 6, the harmonization is added in pencil in the bottom margins of the pages, and in no. 15, sheets of paper are inserted between pages 64 and 65.

Plavec, then, cannot have been the person who discovered that there are two different musical settings of the words of the famous chorale! Credit for that discovery goes to Ondřej Hučín. In the text of the programme, he first describes the action during the change of scenery for Act V and deals with the first pseudo-historicism heard in the symphonic movement, i.e. Krov’s song. As a second pseudo-historicism, Hučín mentions

[...] a mysterious musical setting of the Hussite Chorale “Ye Who Are God’s Warriors”, which is heard several times in the incidental music. For some unknown reason, the author did not use the authentic chorale melody, but instead stylized it melodically and rhythmically in a very different way, yet made an attempt to capture the typical medieval character of the melody. This melody, in combination with the well-known text, sounded so alien to the Czech public that in Škroup’s score for later performances at the Provisional Theatre and the National Theatre, it was glued over with the authentic melody (we, however, have left in Škroup’s original version). Škroup’s knowledge of knowledge of medieval melodic writing, which he shows with what is (apparently) his own stylization of a Hussite chorale, again raises the question as to whether he could really have believed that the song “Těšme se blahou nadějí” is not a modern, clumsy forgery, and whether he did not simply wish to take advantage of its widespread popularity for his own benefit.

Hučín’s justification for the creation of the “correct harmonization” is logical – Škroup’s own chorale melody truly would have made a strange impression on the public later on. And it is unlikely that the composer of the inserted “correct harmonization” was Škroup himself, who died in 1862. Since Plavec’s times, there remain questions about the fact that the sound of an offstage organ would be heard describing the atmosphere – it is unclear as to when and why.

I would take the liberty of responding to Hučín’s statement that Škroup “did not use the authentic melody of the chorale for unknown reasons.” Already in 1924, Vladimír Helfert writes that “until 1861, knowledge of the song ‘Ye Who Are God’s Warriors’ was far less widespread than would be the case later, and this, of course, is related to the degree and character of interest devoted to the entire Hussite period under the influence of the political situation. At first, the song attracted attention merely as a war song.”³¹ Helfert then adds that if the public knew the song, it was mainly as a text taken from *Zprávy a naučení křesťanům věrným* (Reports and Instruction for the Christian Faithful, 1530, the “Mladá Boleslav version” of the Hussite chorale). The words of the chorale were published

31) HELFERT, Vladimír: „Boží Bojovníci“ v české hudbě 19. století (k dvojímu letošnému jubileu) (“Ye Who Are Warriors of God” in Czech Music of the Nineteenth Century [for this year’s double jubilee]), in: *Sborník Žižkův 1424-1924 k pětistému výročí jeho úmrtí* (Žižka Compendium 1424-1924 for the Five-Hundredth Anniversary of His Death), ed. Rudolf Urbánek, Vědecký ústav vojenský (Military Institute of Science), Prague 1924, pp. 280, 281.

without the melody in 1815³² and again in 1851, at the very time when Škroup composed the music for the drama!³³ Helfert explains the lack of interest in the chorale by noting that it was entirely overshadowed by Krov's song and that its familiarity was suppressed by censorship. At the same time, however, he allows – and in my opinion basically without any supporting argument – the possibility that the melody was known:

The fact that the melody was also known at the same time is shown by evidence from the celebration of the “New Holiday” in Pilsen, at which there was a performance of the play “Osvobození Plzně od Táboritů” (Liberation of Pilsen from the Taborites), for which a war song “composed by Žižka” was sung.³⁴

Personally, I am more cautious than Helfert in this matter – there is no proof that the Pilsen Žižka song can be equated with the chorale *Ye Who Are God's Warriors*.

Why would Škroup have composed his own convincing pseudo-Medieval music for the original Medieval text? Probably because he simply did not know the original music. Another good ten years would pass before Hynek Palla (1837–1896) published a transcription of the chorale in the summer of 1861³⁵ with the addition of a piano accompaniment, thereby making the chorale available to the general public and to the musical community in its authentic form, now with the music and not just the text.

The story behind the chorale's use in Škroup's composition is now perhaps largely understood, but it leads us to another little-understood situation that has something in common with Škroup and Tauwitz. Half a year before the publication of Palla's transcription, the Prague music journal *Dalibor* informed its readers that the Austrian harp virtuoso **Marie Mösner** (married name: Gräfin von Spaur, 1838–1884) had incorporated the song *My jsme Boží bojovníci* (We Are God's Warriors, as well as, among other things, the Saint Wenceslas Chorale) into a fantasy based on songs from the history of the Czech nation.³⁶ This was apparently the warriors' chorale *Ktož jsou Boží bojovníci*. The question, however, is whether she, like Škroup, created her own musical setting, or whether she used the original medieval melody. And if so, from where had she learned it? I have not been able

32) Prof. Kinský [KYNSKÝ, Dominik František]: *Něco o válečných pjsnj. Pjseň Táborská*, Prwotiny pěkných uměňj, neb literjnji přjlohj k cysařským králowským Wjdeňským Nowinám pro národ český a slowenský na rok 1815 (Something about War Songs. Song of Tábor, Original Works of the Fine Arts or Literary Supplement to the Imperial and Royal Viennese Newspaper for the Czech and Slovak Nations for the Year 1815, part II), nos. 28 and 29, 9 and 13 July 1815, pp. 163–165 (text of nine stanzas and commentary).

33) *Píseň válečná Táborských* (Taborites' War Song), in: Malý výbor z veškeré literatury české (A Concise Anthology of All Czech Literature), ed. František Ladislav Čelakovský, B. Tempský, Prague 1851, p. 90 (text of nine stanzas and commentary).

34) HELFERT, op. cit. in footnote no. 31, p. 281. KRAUS, Arnošt: *Husitství v literatuře, zejména německé. Část III., Husitství v literatuře 19. století* (Hussitism in Literature, especially German. Part III, Hussitism in the Literature of the Nineteenth Century), Czech Academy of Sciences and Arts, Prague 1924, p. 208. Kraus took as his departure point the description in a theatre programme, “[...] that there will be a performance of a Hussite war ceremony (?) and singing of a war song composed by Žižka.” Unfortunately, there is no more exact information about the song.

35) The literary weekly *Lumír* carried a report on its publication (*Lumír*, vol. 11, no. 28, 11 July 1861, p. 666). It literally states that what is involved is the “the famed, genuine Tábor song”, and the author of the report foresees a second edition because of the level of interest.

36) *Slavná virtuoska...* (The famous virtuoso...), *Dalibor*, vol. 3, no. 36, 20 Dec. 1860, p. 290.

to find the score of her Fantasy, and whether she even finished it is open to question. Therefore, no definite conclusion can be reached, in spite of considerable efforts.

Let us now return to Škroup's music and the placement of the "War Chorus". The question arises as to how we should now view Helfert's assertion that "It was Smetana who first introduced this song to our modern music, and not just as a quote, but rather as a real musical symbol of the entire Hussite period."³⁷ This still applies. Perhaps it should simply be added that Smetana's music had more favorable conditions for broad societal acceptance at the time of the performance of *Tábor* and *Blaník* than Škroup had in 1850.

And again returning to Škroup, in the case of Kolár's drama, the literature also mentions Škroup's "vigorous overture",³⁸ and it sometimes states incorrectly that Škroup only composed the overture! Already in 1941, Josef Plavec pointed out a possible reason for these assertions:

Finally, an overture, supposedly by Škroup, that is preserved in the museum in Pardubice also raises similar doubts. On an elongated bifolio of manuscript paper, we read the title "Fragmente aus Die Hussiten-Ouverture von F. S.". The copy is signed with the initials A. B. The manuscript came into the collections of the Pardubice museum from the property of the head teacher Aug. Weisbauer, a representative of the Škroup family in Osice. Because other music that had belonged to the Škroup cantors, with compositions by the father Dominik in particular, was obtained in this way, this circumstance supported the assertion that the fragment was of an unknown overture by František Škroup. Firstly, we have no reports that František Škroup composed such an overture.

We also do not know for what play the overture was intended. The music itself neither supports nor disproves Škroup's authorship. While the preserved beginning of the composition (a slow introduction in F major followed by an *Allegro molto* in F minor, leading to a somewhat more religious motif in *pianissimo*) corresponds formally to the structure of Škroup's known overtures, it expresses nothing personally distinctive of him, taking into account the brevity of the preserved fragment. Whether the composer of this undated overture was František Škroup is highly debatable, to say the least.³⁹

At this point, one may defer the questions about what would have been referred to by the titles *Husitský sbor* (Hussite Chorale) or *My jsme Boží bojovníci* (We Are God's Warriors) during the time before and immediately after 1850, and what the source of knowledge of the song would have been, if it was in fact the chorale of the Hussite warriors. The song continued to appear with these alternative titles for a relatively long period of time. For example, it is mentioned in this way in a report in the newspaper *Moravská orlice* describing the beginning of the banner consecration ceremony of the Brno Sokol chapter on 29 May 1871: "Firstly, with the accompaniment of brass instruments, the choir sang the beautiful chorus 'My jsme boží bojovníci' (We Are God's Warriors)."⁴⁰

37) HELFERT, op. cit. in footnote no. 31, p. 280.

38) František Škroup. *Životopisný nástin*. (Pokračování.) (František Škroup. A Biographical Sketch. [Continued.]), Dalibor, vol. 5, no. 7, 1 Mar. 1862, p. 50

39) PLAVEC, op. cit. in footnote no. 26, p. 355.

40) *Slavnost svěcení praporu brněnského Sokola 29. května 1871* (Banner Consecration Ceremony of the Brno

This drama by Kolár also contains a mercenaries' song (no. 13) with the incipit *Černá země saje* (The Black Earth Drinks). The same text in the form of a male chorus is also found in the collections of the Czech Museum of Music.⁴¹ The heading of the score reads: *Černá země. Hynek Palla. Sbor kutnohorských horníků z dramatu Žižkova smrt od J. J. Kolára* (Black Earth. Hynek Palla. Chorus of the Kutná Hora Miners from the drama The Death of Žižka by J. J. Kolár). On the cover, the heading given above appears with the additional information: *g moll 3/4, můj opis 1 str., z plzeňského Hlaholu* (G minor, 3/4 time, my copy, 1 p., from the Hlahol choral society of Pilsen). Originally, there were two theories: either it is Škroup's music copied by Palla, or it is new music by Palla for Kolár's text. A comparison of the two musical sources confirmed that the second theory was correct. This was also suggested by the fact that Palla entered a chorus with this title (*Černá země a český zpěv* – Black Earth and Czech Singing) in a competition in 1872, about which a report appeared in the newspaper *Národní listy*.⁴²

Conclusion

Music in the Hus or Hussite tradition associated with the Revolutions of 1848 represents an important milestone in the overall tradition with respect to politics. It was primarily the new discoveries about Czech history that contributed to the more intense interest in Hussitism. Very quickly, artists, men of letters, and musicians also began to take an interest in it. Their works in turn play a dual role: they reflect the circumstances of their creation and are documents of their period, and at the same time they become an influence on the creation of new works. From a purely musical perspective, this is a compact stratum, the viability of which is limited to "dusting off" on the composers' birthdays or for performances at the time of significant political events of more modern times. The true musical milestone would arrive with the Hussite chorale *Ktož jsú Boží bojovníci*. Although it first appears in ca. 1848, it still had not gained the importance of a symbol of a whole tradition and the status of a widely known song. It would first attain this importance in 1861 thanks to Hynek Palla and later thanks to Bedřich Smetana. – In conclusion, it should be stated that the period from 1851 to 1860 is rather empty with respect to compositions by Czech composers on the topic of Hus and Hussitism. This was probably a result of censorship. We will get a chance to delve into the history of the topic of Jan Hus and Hussitism in musical compositions of this type composed abroad, but that will have to wait until the continuation of this study.

Address: Viktor Velek, Katedra teorie a dějin umění, Fakulta umění Ostravské univerzity, Sokolská tř. 17,
702 00 Ostrava, Czech Republic
E-mail: viktor.velek@osu.cz

Sokol Chapter, 29 May 1871), *Moravská orlice* (Moravian Eagle), vol. 9, no. 124, 1 June 1871, p. 1.

41) NM-ČMH-HHO, shelf mark XXIV D 8.

42) *Z jednoty zpěváckých spolků československých* (From the Czechoslovak Choral Association), *Národní listy* (National News), vol. 12, no. 310, 9 Nov. 1872, p. 2.